

Ingmar Persson

Okvalificerat om överkvalificerade handlingar

Kanske borde jag känna mig smickrad över att Erik Ryding hyser så stort intresse för min ringa person att han vinnlägger sig om att försöka vederlägga t o m de av mina ståndpunkter som jag har kasserat. Till exempel envisas han med att i *Filosofisk tidskrift* 1987:3 fortsätta kritiken av den uppfattning av överkvalificerade handlingar som jag skisserade i en uppsats i *FT* 1982:4, oaktat att jag har gjort avbön i "Överkvalificerade handlingar ur ideal- och realmoraliska perspektiv" (*FT* 1987:1). Ett sådant framhårdande kan inte annat än få smak av en flagrant överloppsgärning, såvida inte kritiken formuleras med en tidigare oanad skärpa och pregnans. Så sker långt ifrån i Rydings fall. Bilden av angreppsmålet har inte ens klarnat för honom.

Tydligen har bl a min användning av termen "moral" utgjort ett oöverstigligt hinder för Ryding. Han inser att det krav på universalitet, *M*, vilket jag i min första artikel (1982) förfäktade att acceptabla moraliska principer, attityder etc måste passera, "leder konsekvent till olika beteenden på grund av (relevanta) skillnader i . . . personligheter" (s 15). Vad som går honom förbi är att mitt tal om olika personers moral åsyftar just dessa skilda resultat som tillämpningen av *M* medför i olika personers fall. Att försöka utnyttja denna divergens i fråga om substantiell moral för att kasta ljus över överkvalificerade handlingar är därför inte, som Ryding vill göra gällande, att undvika problemet om hur dylika handlingar skall tolkas utifrån *M* och ägna sig åt ett "sidospår".

Av betydligt större aktualitet och allmänintresse än dessa förvecklingar är emellertid Rydings attack på ett korollarium av tesen att moraliska principer måste vara (eller kunna göras) universella, nämligen att det är lika moraliskt felaktigt att gynna en annan därför att han är *en annan* som det är att gynna sig själv därför att man är *sig själv*. Idén att blotta skillnader i numerisk identitet är etiskt irrelevanta är, som Hare påpekat, en gemensam nämnare för den kantianska och utilitaristiska moral-synen. Den representerar således en mäktig moralfilosofisk tradition, men icke desto mindre tycker Ryding att det räcker med några rader för

att avfärda idén. Han menar att den har uppenbart absurda konsekvenser i stil med: ”Den som själv svälter för att kunna ge andra att äta är alltså klandervärd likaväl som den som frossar medan andra svälter” (s 16). Att tillvita universalitetsidén sådana konsekvenser är emellertid rena karikeringen. Om Ryding hade velat komma med en filosofiskt artikulerad invändning, snarare än ett demagogiskt tjuvnyp, hade han behövt stoffera ut sin illustration på exempelvis följande sätt.

Antag att Kreti och Pleti är ett par enäggstvillingar som står i samma relationer till omvärlden, bortsett från att Kreti ensam har tillgång till matransonerna. Dessa är tillräckliga för att hålla båda vid liv, men om den ene skall kunna få sitt lystmäte, svälter den andre ihjäl. Universalismen hävdar då att Kreti handlar lika moraliskt fel om (1) han ger Pleti hans lystmäte av det skälet att Pleti *inte* är identisk med honom själv som om (2) han själv tar sitt lystmäte av det skälet att den då favoriserade *är* identisk med honom själv. Personligen kan jag omöjligen se hur denna ståndpunkt kan anses för *uppenbart* absurd — men jag vill skyndsamt tillfoga att jag inte heller betraktar dess sanning som evident. Tesens plausibilitet vilar på vissa förutsättningar: i mitt fall att det moraliskt riktiga också måste vara rationellt riktigt (i betydelsen hållbart i ljuset av alla tillgängliga fakta) och att personlig identitet är rationellt insignifikant (eftersom den är reducerbar till psykofysiska kontinuiteter).

Beklagligt nog lämnar Rydings debatteknik inget utrymme åt slika finnesser: på basis av ett persuasivt tillrättalagt exempel insinuerar han att ”de allra flesta” skulle se alternativ (1) som ”acceptabelt eller rentav berömvärt” (s 16). Även om majoriteten skulle hålla fast vid denna åsikt om den konfronterades med sakligt återgivna exempel — vilket inte är klarlagt — följer det inte att universalismen måste stryka på foten. Givet att de flesta människor är egoister, är det lättbegripligt att det som motvikt på det *realmoraliska* planet (Hares intuitiva) uppstått en praxis att berömma irrationella altruister, d v s agenter som väljer alternativ av typen (1). Detta motsäger inte att universalismen härskar på den *ideal-moraliska* nivån (Hares kritiska), och alltså att irrationell altruism i verkligheten är omoralisk, vilket är allt jag påstår (se min andra uppsats, 1987).

Så vad Ryding än må inbilla sig, hans benägenhet att ägna mer tid åt att kritisera *andras* tankar än att utveckla *sina egna* — har han lämnat några positiva bidrag till förståelsen av överkvalificerade handlingar eller moralens natur? — är inte moraliskt överkvalificerad. □